

Kőszeg 1532-i ostromának történelmi jelentősége.

Az Adriától Bécs felé két fővasútvonal vezet, az egyik Semmeringen, a másik Szombathelyen, Bükön és Sopronon át. A Szombathely—soproni fővonal forgalmának egy töredékét az országhatárok legújabb eltolódása előtt kezdték elragadni az autók a Kőszegen áthaladó országút javára — mintegy emlékeztetve arra az időre, amikor az Adria és Bécs között a ferencz király osztatlanul Kőszegen át bonyolódott le.

Aligha véletlen, hogy I. Ferdinánd király országai egyik legfontosabb kikötővárosának, Fiumének kapitánya, Kőszegnek, a tenger felé vezető út e fontos várának is kapitánya lett. Az pedig bizonyos, hogy ez a vitéz kapitány, Jurisics Miklós, nem véletlenül vette útját Kőszegen át akkor, amikor Szolimán szultán új nagy hadjáratának hírére Bécs felé indult, a király táborába.

A nevezetes Kőszegnek már akkor híres kapitánya pár évvel korábban a horvát tartománygyűlésen képviselte Ferdinándot, 1531-ben mint követ, a szultán előtt. Mindkét megbízást annak köszönhetette, hogy mint maga is délszláv, értett horvátul és tudott beszélni a török pasákkal is, akik közt sok a délszláv származású. Sajátságos, de nem egyedülálló jelenség, hogy Magyarország királya délszlávot fogadott szolgálatába. Délszlávok voltak azok a naszádosok, akik százával menekültek a magyar király szárnyai alá, délszláv volt Bakics Pál, aki közvetlenül a mohácsi vész előtt csapataival együtt jött át szerencsétlen Lajos királyunkhoz, délszláv volt a legendás hírű Hoberdanacz, aki a mohácsi vész után három évvel járt Ferdinánd megbízásából Konstantinápolyban, mint utána két esztendővel Jurisics s további két esztendő múlva ennek testvére, Zárai Jeromos, még később Verancsics, a Jurisicsékhez hasonlóan dalmát származású püspök. Említsem-e a magyar királyt szolgáló többi híres délszlávot: a Zrinyiek, Frangepánok, Martinuzzi, Brodarics és annyi más díszes nevét?

Mindezeket egy kép bővölte el, a mohácselőtti Magyarország képe. Négyszáz és egynéhány olyan esztendő után, hogy a rájuk gondolástól is megremeg a szív és roskadoznak a vállaink, Nagymagyarországnak nevezgetik azt a birodalmat,

amelyet a Kárpátok öveztek s amelyek külügyét, hadügyét, néha minden más ügyét is külföldön, idegen dinasztia alatt, sokszor idegen miniszterek bizony nem mindig magyar érdekek szerint irányították, — vajon bírjuk-e megérteni azt a kort, amelyben hazánknak melléktartományai voltak mind azok az országok, amelyek most e „Nagymagyarország“ fölött osztoznak? Magyar őrség, éppen a hős Hoberdanacz vezetése alatt állott Jajcán, magyar őrség volt pár évvel előbb Nándorfehérvárott, a magyar király uralkodott Csehországban, hűbérese Moldvában és Havasalföldön. A kortárs bámulhatta ezt a birodalmat, amelyiknek egyik alattvalója — a lengyel király sógora — saját erejéből ültetett vajdát Havasalföldre, — egy másik alattvalója merész kézzel a pápai trónust akarta megszerezni. A barbár léleknek is imponálhatott a politikai hatalom s a velejáró gazdagság és pompa, a művész megcsodálhatta a köbefaragott zenét Jáktól és Pozsonytól Pécsen, Esztergomon és Budán át Kassáig, Gyulafehérvárig és Brassóig, bámulhatta a falusi templomok és a királyi várpalota festményeit, Buda és Nagyvárad szobrait, a hollós királynak és számos főúrnak színes könyveit. A vallásos lélek elmerenghetett Pelbártnak sok kiadást ért művein vagy a királyi zenészek Luther zsoltáira írt dallamain, a tudós elmélyedhetett Verbőczy alkotásában és az egyre szaporodó magyar és latin kéziratokban. Külső és belső dísz így ékesítette azt a koronát, amelynek viselője Lajos, király volt a Kárpátoktól az Adriáig és a Szudetáktól a Fekete tengerig.

Ennek a Lajosnak nagybátyja uralkodott lengyel földön, egyik sógora Ausztriában, a másik sógora Spanyolország, Németalföld, a két Szicília és a tengerentúli tartományok birtokához megszerezte a nem nagy hatalmi gyarapodást, de különös fényt kölcsönző német-római császári címet. Szövetséges volt a legnagyobb tengeri hatalom, Velence. Melyik korona lett volna ragyogóbb, mint a magyar és melyik birodalom érzett volna nagyobb biztonságot Mohács előtt? És melyik királyság gyakorolt volna nagyobb vonzóerőt még a mohácsi vész után is a pogány törököt gyűlölő délszláv keresztényiségre, mint a szintén délről bevándorolt Hunyadiak örököse? Az együgyű lélek igazságos büntetést látott a török győzelemben, de nem hihette el azt, hogy Isten örök uralmat engedjen Mohamednek Jézus fölött. Aki közelről ismerte e téres birodalom minden dicsőségét, az rendületlenül bízhatott abban, hogy e nagy királyságnak régi hatalmát újra el kell érnie.

A dísz valóban küzdött az enyészettel még századokig, de a hatalom gyorsan eltűnt, amint órák alatt vált hamuvá Mátyás termeinek pompás mennyezete. És amint most Székesfehérvárott a földből-sárból kiásott alapfalak kövei fölött csak az üres levegőbe mutatva mondhatjuk: itt meredtek az

ég felé a büszke boltívek, úgy 1532-ben már csak emlékében élt a magyar nagyság. Kőszeg ostromának tüzes napjaiban Nándorfehérvár, Pétervárad, Jajca már jól ismerte a műezzin énekét, keleten és északon a törököktől támogatva állott agyalábain Szapolyai királysága. Nyugaton az 1532-i hadjáratban megvédte Pannonhalmát Bakics Pál, Sárvárt Nádasdy Tamás vitéz kapitánya, Kőszeget Jurisics, de a többi vár fölperzselve, a lakosság kétségbeesett futásban, amelyben az anyák maguk öldösték tehetetlen kisdedeiket,

E pusztulás pernyéjén át tűnik előnkbe a kőszegi harc jelentőségének egyik arca. Pannonhalma, Sárvár és Kőszeg védelme szimbólikus jelentőségű ; jelképezi azt az időt, amelyben Magyarország határa a mostanihoz közel futott, de a magyar fennhatóság alatti rész nem a határokon belül esett. Megnyúzott húsdarab a mai Magyarország, — a négyszáz év előtti bőrcafatként lógott az osztrák határon, olyan bőrdarabként, amilyent Dobóék akgattak az eгри falakra a török ágyúgolyók ellen.

Ennek a roncsnak és e roncs volt mellékországának, a cseh királyságnak lett ura Ferdinánd osztrák herceg. A menekvő délszlávok, mint nagy királynál kereshettek biztonságot nála, a világviszonylatokat magasból néző török nagyvezér azonban nem ok nélkül csúfolta őt kis bécsi királynak.

Gúnyolódhatott a nagyvezér a ferdinándi ország kicsinyiségének és gúnyolódhatott a szultáni birodalom nagyságának tudatában. A diarbekri szancsákhoz hasonlította az osztrák tartományokat, ahoz a tartományhoz, amelynek bégje akkor Jurisicsék rokona, Szolimán volt, aki néhány év mulva az első budai pasa lett. Ha a szultán mérhetetlen hatalmát nézzük, méltatlan nagyzásnak tűnik föl az a kérdés, volt-e történelmi jelentősége Kőszeg ostromának ? Nem Kőszeg, hanem Magyarország és akármelyik európai birodalom kicsinynek tűnik a a török birodalom mellett. Spanyol- és Németország földje együtt sem érték el a Balkán és Kis-Ázsia török uralom alatt álló területének nagyságát, pedig ezekenfölül a szultán közvetlen birodalmához tartozott Arábia, Szíria és Egyiptom. Mint hűbéres állam hódolt Szolimánnak a lengyel határon Krímia, a francia part átellenében a kalózok fészke, Algir. És hiába gyűlölték őt a délszlávok, gyermektizedben vagy fogolyként összeszedve janicsárokká és spáhikká nevelkedtek, rabszolgasorsban maradv a bégek és pasák közé emelkedtek, mint annyi más közt Jurisicsék említett rokona.

Nem is Kőszeg volt ennek a világbirodalomnak titkos célpontja, még csak nem is Magyarország, hanem Itália, akkori földarabolságában valamennyi szomszédjának Magyarországhoz hasonlóan tehetetlen prédája. Ezért viaskodott Mohács előtt 32 és Mohács után 33 további éven át a francia és a

spanyol király. Milano birtokát kérte bátyjától, V. Károly császártól Ferdinánd, Milanót akarta visszaszerezni Ferenc francia király, ezért kért segílyt a török szultántól. A Károlytól döntően levert és foglyulejtett Ferenc kérése adta a török pasák szájába a híres mondást, hogy a szultán nem a kis bécsi királyt keresi, hanem Károlyt, a spanyol királyt, aki császárnak címezi magát, mintha a koronázás tenné a császárt és nem a hatalom. Ez a segílykérés villantotta még izgatóbbá a szultán előtt Itália és Róma meghódításának vágyát. Itália helyett azért kellett Magyarországnak pusztulnia, mert a szultánnak szárazföldi hadereje nagyobb volt, mint a tengeri.

Eltörpül a lehanvatlott Magyarország jelentősége az akkor hozzá hasonló sorsú Olaszország mellett, még jobban eltörpül a török birodalom mellett. Mennyire eltörpül Kőszeg ostroma e világrengető harcokban! A kortársak véleménye nem is látszik egyöntetűnek az ostrom fontosságára nézve. Jurisics jelentését az ostromról Európaszerte olvasták, német és francia nyelven terjesztették, világtörténelmébe beírta a híres nocerai püspök, Jovius. Mindez bizonyítéka az ostrom hírességének, de nem fontosságának. Szenzációs érdekű volt az, hogy egy kis fészek hetekig bírta az ostromot, de a védelem sikere után nem volt kevésbbé félelmes a török, mint előtte. Az ostrom jelentéktelenségére nevezetes bizonyíték, hogy hallgatnak róla Ferdinánd királynak a szultán táborában volt követei, pedig egyikük, Lamberg az előző évben éppen Jurisiccsal járta meg Konstantinápolyt. E követek részletesen beszámoltak a béke ügyében folytatott tárgyalásaikról, elpanaszolják, hogy kérésük elutasítása után a szultán nem bocsátotta el őket, hanem magával hurcolta a háborúba, de hosszú jelentésükben egyetlen szó, egyetlen célzás nem emlékezik Kőszegről. Pedig a szultán, talán az ő megfélemlítésükre intézkedett úgy, hogy ők ugyanarról a szőlőhegyről nézhessék végig az egyik rohamot Kőszeg ellen, amelyikről a nagyvezér és a szultán. Lehet, hogy a szultán inkább hatalmának jóbarát és ellenség előtt való fitogtatása végett tartotta vissza őket. Abban a korban ugyanis hatalom jelének tekintették azt, ha egy uralkodóhoz követek jöttek. Követküldés a megalázkodás jele volt, alig is küldött követet a szultán, állandó követet pedig nem tartott sehol, míg az ő udvarában egymást érték a lengyel-, magyar-, spanyol, perzsa és más követségek, — állandó követséget tartott Velence és nem sokkal utóbb Franciaország is. Amint szégyellte volna a szultán követet tartani idegen udvarban, úgy szégyellte volna békevágyát kifejezni, pedig 1532-ben már nemcsak Ferdinánd, hanem a szultán is békére szorult.

Ferdinándnak bátyjával együtt elég hatalma lett volna a török ellen akár védő, akár támadó háborúra. Éppen 1532-ben páratlan tömegű és kitűnő felszerelésű hadsereg gyűlt Bécs

alá. A megütközés elmaradásának azonban csak egyik oka volt a hadsereg kései gyülekezése, a másik, szintén döntő ok az volt, hogy Szolimán nem ment el Bécsig. A keresztyén hadseregben t. i. nem volt meg a föltétlen készség arra, hogy Magyarország területén harcoljon. Ez a haderő főleg a német birodalomból jött. A német rendek készek voltak támogatni a császárt a franciák és Ferdinándot a törökök ellen — a birodalom integritásának védelmében. De féltékenységgel nézték a Habsburg testvérek földéhségét, — és ha a szultán, amint hirtették és amint Szapolyai életében igaz is volt, újabb területeket nem hasított ki Magyarországból, Szapolyai pedig segédcsapatokat adott neki, akkor a német rendek többségének nézete szerint Ferdinánd hadjárata Magyarországon egy keresztyén állam ellen folytatott igazságtalan hódító háború volt. A német birodalom rendeinek féltékenysége és Ferenc francia király nyílt ellenségeskedése miatt Ferdinánd a török elleni háborútól csak veszteséget várhatott, tehát kezdettől fogva békére vágyott. Alig tudjuk előszámlálni azokat a követségeket, amelyeket békejavaslatokkal küldött vagy próbált küldeni a szultánhoz.

De egyre érelőbbé vált a szultán békevágya is. Főcéljait, Róma elfoglalását, Károly megalázását meg se közelíthette. A magyarországi harcokban roppant veszteségek érték s eközben emlékeznie kellett arra, hogy az ő császári hatalma teljesebb ugyan a mohamedánok, mint Károlyé a Krisztus-hívők fölött, de a mohamedán világban is van egy legyőzhetetlen uralkodó, aki nem ismeri el a császári felsőbbiséget. Birodalmának keleti határan válságosra fordult a viszály a perzsákkal. Egyszerre keleten es nyugaton nem folytatható nagy háborút, tehát békülnie kellett Ferdinánddal. Azt a követséget, amely Köszeg előtt ott volt a táborban, már elútasította, hiszen ez a követség, Lamberg és Nogarola, Nisben érte a szultánt, Sztambul és Buda feleútján. Hogyan hallgatott volna kérésükre akkor, amikor győzelmet reménylő és zsákmányra éhes hadserege, hetekig tartó menetelés után, az ellenség földjéhez közelgett? Ha pedig egyszer elútasította a követséget, hogyan változtatta volna meg presztizsének sérelme nélkül az adott választ?

Ennek a kényes kérdésnek megoldását adta Köszeg ostroma. A vár védelmét az a Jurisics vezette, akit a szultán és a nagyvezér még Konstantinápolyból személyesen ismert. Jurisicsot magához hívatta az ostrom végén Ibrahim nagyvezir és neki a kihallgatáson elárulta, hogy most siker reményével kérhetne Ferdinánd békét a szultántól. Az ügyet a legszigorúbb titokban kellett tartani. Ibrahim nem viselhette volna el, hogy a szultánról bárki azt hírelje, hogy kérés nélkül hajlandóságot mutatott a békére. Ferdinánd nem hozhatta nyilvánosságra reménykedését, nehogy Szapolyai vagy a francia politika meghiusítsa. Jurisicsnak személy szerint is érdeke volt a hall-

gatás, mert ezzel önmagának tartotta meg a békeszerzés egész dicsőségét.

Ilyen okok idézték elő, hogy éppen az ő testvére, Zárai Jeromos ment Sztambulba 1532 végén; Jurisics maga talán sebei miatt nem mehetett. És az ostrom lezajlása után nem egészen öt hónappal, 1533 január 21-én létrejött Ferdinánd király első békekötése Szolimán szultánnal.

Ez a béke részben Ferdinándnak, részben Szapolyainak, tehát lényegében magyar uralom alatt hagyta a Duna—Dráva vonalát és a Drávától délre csaknem mindazt, amit a mai magyar nemzedék a magyar birodalomhoz tartozónak ismert. 183 év telt el, amíg területileg ugyanilyen kedvező békét nyerhetett Magyarország a töröktől.

Ezzel jutottam el a válaszadáshoz a fölvetett kérdésre: mi hát a történelmi jelentősége Kőszeg 1532-i ostromának? Ime a felelet: Ez a város 400 éve aránylag fontosabb volt, mint ma, kapitányának híre az ország határain túlterjedt. Maga az itt folyt küzdelem szimbolikus jelentőségű Magyarország történelmében, de ezt a dicsőséget másokkal is meg kell osztania. Semmivé törpül a vár és az ostrom jelentősége a török birodalom, és a keresztyénség főhatalmainak tusájában, de *Európa, Ázsia és Afrika e borzalmas viaskodásában az első és közel két századon át el nem ért előnyökben gazdag béke megkötéséhez Kőszeg ostrománál a Jurisics személyébe vetett bizalom szolgált kapocsként.*

Török Pál.